

Panevėžio r. muzikos mokykla

Kokybinis tyrimas

**Formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso
kokybės tobulinimas taikant savivaldį mokymąsi**

Mokytoja metodininkė Loreta Venslavičienė

2020

Pedagogų požiūrio į savivaldžio mokymosi raišką formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese tyrimo rezultatai ir analizė

Tyrimo imtis ir organizavimas: interviu raštu dalyvavo šešiolika Panevėžio rajono muzikos mokyklos mokytojų. Teminius rašinius „Aš ir muzikos mokykla“ pateikė trylika VII – XI klasės muzikos mokyklos mokinių.

1 etapas. Pagrindinių teorinių ir tyrimo šaltinių paieška. Teorinių ir metodologinių pagrindų formavimas.

2 etapas. Pusiau struktūruoto interviu klausimų parengimas. Mokinių rašinio temos konstravimas.

3 etapas. Tyrimo duomenų rinkimas. Analizavimas. Interpretavimas.

4 etapas. Tyrimo duomenų apibendrinimas. Sąsajos su teorija, išvadų, rekomendacijų formulavimas.

Švietimo dokumentuose savivaldžio mokymo(si) samprata yra trumpai apibrėžta (Geros mokyklos koncepcija, 2015), yra parengtos metodinės priemonės, tačiau kiekvienoje institucijoje kiekvienas mokytojas savivaldžio ir personalizuoto mokymosi sampratą interpretuoja savitai. Todėl siekiant tikslingai ugdyti ir organizuoti mokinių savivaldį mokymąsi svarbu išsiaiškinti, kaip konkrečioje ugdymo institucijoje mokytojai interpretuoja ją, kokius požymius laiko reikšmingais, ar skirtingų pedagogų supratimas tarpusavyje dera. Bendras institucinis susitarimas įgyvendinant dokumentuose užfiksuotas nuostatas yra viena iš kokybiško ugdymo sąlygų.

Kad būtų išvengta dokumentuose užfiksuotos apibrėžties atkartojimo, pedagogai buvo pakviesti pasidalinti savo praktine patirtimi, kaip jie konkrečiai, kokiais veiksmais siekia įgyvendinti savivaldį ir personalizuotą mokymąsi. Be to, buvo laikomasi nuostatos, kad tokia prieiga leis identifikuoti, ar savivaldžio mokymosi suvokimas yra pagrįstas teoriniu apibrėžties žinojimu, ar yra suvoktas iš esmės ir turi savo praktinę raišką, atitinkančią teorinį žinojimą (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. **Savivaldaus mokymosi aktualizavimas mokymo(si) procese**

Kategorija	Subkategorijos	Teiginių skaičius
Strateginis mąstymas	<i>Savęs pažinimas</i>	2
	<i>Tikslų kėlimas</i>	5
	<i>Planavimas</i>	8
	<i>Sėkmės kriterijai</i>	4

	<i>Refleksija</i>	5
	<i>Įsivertinimas</i>	2
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	3
	<i>Atsakomybė</i>	6
Mokymosi kontekstas	<i>Svarbu mokiniui</i>	3
	<i>Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio</i>	2

Kategorija **Strateginis mąstymas**. Pedagogų pateiktuose atsakymuose galima išvelgti užuomazgas pedagogų siekio pažinti mokinį ir sudaryti galimybes mokiniui geriau pažinti save, kaip besimokantįjį: „<...> *savarankiškos užduotys padeda suprasti, kurios asmeninės savybės padeda sėkmingai mokytis, o kurios – ne* <...>“ (S6). Pastebėtina, kad **yra pateikiami ir deklaratyvūs**, atkartojantys savivaldžio mokymosi apibrėžtį **atsakymai**: „<...> *mokytojas pamokoje moko vaikui pačiam būti atsakingam už savo mokymosi procesą ir jo valdymą, t.y. mokoma suvokti savo, kaip besimokančiojo unikalumą, pasirinkti šį unikalumą atitinkančias mokymosi strategijas, kelti mokymosi tikslus ir vertinti jų pasiekimo lygmenį – mokytis gyvenimui* <...>“ (S3), bet nepateikiami veiklos pavyzdžiai, kaip tai yra įgyvendinama. Tai leidžia manyti, kad dalis pedagogų nežino, kaip dokumentuose įtvirtintas savivaldžio mokymosi nuostatas galima įgyvendinti praktiškai.

Išryškėjo, kad dalis tiriamųjų savivaldį mokymąsi palaiko skatindami mokinių gebėjimą išsikelti mokymuisi reikšmingus tikslus: „<...> *mokoma kelti mokymosi tikslus* <...>“ (S3); „<...> *mokytojo padedamas išsikelia mokymosi tikslus ir uždavinius* <...>“ S(3). Nurodoma, kad tai jie daro kartu su besimokančiuoju „<...> *kartu aptariame, ką ir kaip mokysimės* <...>“ (S1); pateikiant užduotis: „<...> *kartu suformuluojame aiškias užduotis* <...>“ (S6).

Kad tikslai būtų kryptingai įgyvendinami, būtinas sėkmės kriterijų numatymas: „<...> *mokinys numato sėkmės kriterijus* <...>“ (S3). Taip pat pedagogai aptaria tikslų įgyvendinimo rezultatus, būsimas sėkmes ar laukiamus rezultatus: „<...> *numatyti galimus rezultatus* <...>“ (S6), bet konkretesnių praktinės veiklos iliustracijų nei vienu atveju nepateikiama.

Taip pat matyti, kad savivaldį mokymąsi sieja su veiksmų planavimu: „<...> *skatinu mokinius savarankiškai planuoti savo mokymąsi* <...>“ (S1); „<...> *stengiuosi sudaryti įvairias sąlygas mokytis atsakingai, ypač planuoti laiką* <...>“ (S16), nepateikdami įrodymų, kokios tos sąlygos, bet buvo pateikti kiti atsakymai, konkrečiai nurodantys, kokias veiksmomis to yra siekiama: „<...> *leisdama mokiniui pasirinkti kokiais etapais ir metodais jis tai įgyvendins* <...>“ (S8); „<...> *susidarome darbų sąrašą, kas ir kokia seka atliks vienokias ar kitokias užduotis* <...>“ (S11); „<...> *mokiniui pasiūlomas muzikos kūrinys, jis pats suplanuoja mokymosi eigą,*

išsianalizuoja medžiagą ir po kiek laiko pateikia, tada yra siūlomos rekomendacijos, kokybei pagerinti <...>“ (S13). Daroma prielaida po pateiktų pastebėjimų, kad dalis pedagogų skatina mokinius planuoti savo mokymosi veiklas nuosekliai, siekiant savivaldumo, bet atsakymai nėra išsamiai pagrįsti.

Taip pat savivaldžiam mokymuisi priskiria reflektavimą: „<...> *stebi, apmąsto ir koreguoja savo mokymąsi <...>* (S3); „<...> *nuolat su ugdytiniu reflektuojame ir padedu suprasti, kad nuolatos reflektuodamas jis gilinsis į mokymosi procesą ir save <...>*“ (S5); „<...> *siūlau pačiam įsivertinti savo darbus, pasidžiaugti sėkmėmis ir analizuoti nesėkmes <...>* (S14). Su reflektavimu siejamas įsivertinimas: „<...> *įsivertina <...>*“ (S3); „<...> *ugdytis gebėjimą pačiam įsivertinti savo mokymosi procesą <...>*“ (S6), bet nėra pateikta veiksmų, strategijų, kurios yra taikomos, siekiant inicijuoti mokinių savęs įsivertinimą.

Kategorija *Asmens savybės*. Analizuojant išskirtas mokinių asmenines savybes, reikalingas savivaldžiai besimokančiajam, buvo išskirtos dvi šią kategoriją patvirtinančios subkategorijos „Savarankiškumas“ ir „Atsakomybė“. Siekiama sužinoti, kaip tiriamieji ugdo ar skatina reikštis šias ugdytinių savybes. Informantų pasisakymuose nebuvo patvirtinta savybė, tik daroma prielaida, kad pedagogai siekia ugdymo procese paskatinti savarankiškumą savo veikla - „<...> *stengiuosi nesakyti atsakymų, o vaikams patiems juos susirasti <...>*“ (S90). Mokinių atsakomybės, pasak informantų, siekiama mokymo(si) procese: „<...> *mokytojas moko vaiką būti atsakingu už savo mokymosi procesą ir jo valdymą <...>*“ (S3); „<...> *mokiniam leidžiama veikti mažiau ar daugiau laisvai <...>*“ (S5); „<...> *mokiniam atsiranda poreikis priimti atsakomybę dėl mokymosi ir jo rezultatų ar pasiekimų <...>*“ (S15). Daroma prielaida, kad pedagogai teoriškai supranta svarbą įgalinti mokinį tapti atsakingu ir skatina savo ugdytinius būti atsakingais už savo mokymąsi, tuo pačiu atliepian ir savivaldžiai besimokančiojo savybes, bet nepateikia konkrečių veiklos įrodymų.

Kategorija *Mokymosi kontekstas*. Informantams dalijantis savo patirtimi apie tai, kaip jie siekia, kad ugdymo(si) procesas būtų savivaldis, išryškėjo, kad didelis dėmesys yra skiriamas mokinių individualumui, poreikių patenkinimui. Pedagogai tai ir patvirtina: „<...> *pasirinkti šį unikalumą atitinkančias mokymosi strategijas <...>*“ (S3); „<...> *tai kiekvienam mokiniui taikomi mokymo metodai pagal gebėjimus ir galimybes <...>*“ (S8); „<...> *leidžiu mokiniams patiems pasirinkti dalį pusmečio programos kūrinijų <...>*“ (S4). Kitas aspektas, svarbus savivaldumą skatinančiame ir įgyvendinamame mokymesi yra tai, kokie yra santykiai tarp mokytojo ir mokinio, kaip sąveikaujama, kaip sąveika motyvuoja ir skatina. Pagal pateiktus atsakymus, daroma prielaida, kad pedagogai siekia gerų tarpusavio santykių savo veikla: „<...> *padrąsinu, kad klęsti galima, kad neklysta tik tie, kurie nieko nedaro <...>*“ (S1); „<...> *padedu,*

konsultuoju, suteikiu grįžtamąjį ryšį <...>“ (S5). Iš pateiktų reikšmių galima teigti, kad mokytojas yra mokymosi partneris, padedantis, skatinantis mokytis iš savo klaidų ir motyvuojantis.

Apibendrinant pateiktą informaciją, galima teigti, kad tyrime dalyvavę pedagogai savivaldžiam mokymuisi priskiria jam būdingus elementus, tačiau stokojama vientiso jo proceso supratimo. Tai leidžia manyti, kad jie suvokia savivaldžio mokymosi svarbą, bando praktikoje įgyvendinti. Tai, kad praktinio įgyvendinimo raiška atsakymuose menka, retai nepateikiami pavyzdžiai, leidžia manyti, kad savivaldis mokymasis yra daugiau „pažįstamas“ teoriškai, nei yra giliai suvoktas ir nėra tapęs natūralia ugdymo proceso organizavimo strategija.

Pagal Geros mokyklos koncepciją (2015), ugdymasis turėtų būti savivaldis ir personalizuotas – suasmenintas. Suasmeninti mokymąsi, tai reiškia įdiegti į mokinio asmenybę orientuotą mokymąsi. Pedagogai buvo pakviesti pasidalinti savo supratimu apie ugdymo proceso personalizavimą (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. **Personalizuoto mokymosi aktualizavimas mokymo(si) procese**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Asmeninės sistemos aktyvinimas	<i>Galimybė suformuoti mokymosi turinį</i>	4
	<i>Galimybė pasirinkti mokymosi kelią/būdą</i>	2
Asmens unikalumas	<i>Atsakomybė</i>	1
	<i>Patirtis</i>	1
	<i>Poreikiai</i>	3
	<i>Gebėjimai</i>	9
	<i>Refleksija</i>	2
	<i>Prasmingumas</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	1

Kategorija *Asmeninės sistemos aktyvinimas*. Turinio analizė parodė, kad pagal kiekvieno mokinio gabumus, galimybes, siekiant sudaryti sąlygas kiekvienam besimokančiajam reguliuoti savo mokymąsi, pasiekti sėkmės, yra suformuojama mokymosi programa: „<...> **pagal kiekvieno mokinio sugebėjimus, poreikius, ir mėgstamiausią mokymosi būdą sudarau sąlygas rinktis kūrinius** <...>“ (S5); sudaroma galimybė pasirinkti, **kaip ir koku būdu mokysis**: „<...> kiekvienam vaikui suteikiama galimybė mokytis pagal savo atskirą kelią <...>“ (S3).

Kategorija *Asmens unikalumas*. Personalizuotas mokymasis yra grįstas mokinio atsakomybe už savo mokymąsi. Pagal pateiktus pedagogų atsakymus, daroma prielaida, kad pedagogai teoriškai suvokia mokinio atsakomybės svarbą mokymosi procese „<...> **skatinu**

mokinius prisiūmti atsakomybę už savo veiklą <...>“ (S5), bet nepateikia veiklos įrodymų, kokiais veiksmais to siekia. Informantai išreiškė nuostatą, kaip yra svarbu, personalizuojant mokymąsi, pripažinti kiekvieno mokinio unikalumą pabrėžiančią sukauptą patirtį: „<...> būtinai atsižvelgiu į turimą, sukauptą patirtį <...>“ (S1). Pedagogai atsakymuose pateikia iliustruojančius teiginius, kurie pabrėžia besimokančiojo poreikių, gebėjimų svarbą: „<...> ugdymas organizuojamas, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio individualius poreikius <...>“ (S3), „<...> ugdymas organizuojamas, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio individualius gebėjimus <...>“ (S3); „<...> parenkamos individualios programos pagal moksleivio sugebėjimus <...>“ (S15), o siekiant personalizavimo, ugdymo procesas organizuojamas taip, kad būtų suteikiama galimybė mokiniui suvokti savo mokymosi prasmingumą, t.y. „<...> siekti, kad mokinys patirtų mokymosi sėkmę <...>“ (S1). Įsivertinimas, mokantis savivaldžiai, yra mokymosi pagrindas - „<...> moksleiviai turi galimybę vertinti ne tik savo, bet ir draugų įdirbį toje veikloje <...>“ (S13).

Apibendrinant gautą informaciją, galima teigti, kad teoriškai yra suvokiama, kas yra personalizuotas mokymas(is), bet tai menkai įprasminama praktikoje. Tokia prielaida formuluojama tuo pagrindu, kad atsakymuose informantai nepateikia praktinio įgyvendinimo veiksmų.

Informantai, atsakydami į šį klausimą, pateikė ir netikėtų atsakymų: „<...> o geriausias rezultatas būna tada, kai mokytojas vadovauja, o mokinys paklūsta <...>“ (S2). Gaila, bet toks atsakymas leidžia teigti, kad tiriamasis pripažįsta autoritarinį mokytojo bendravimo su mokiniais stilių, kuris skatina mokinių paklusnumą, bet neskatina jų veikti, o tai yra priešybė savivaldžiam mokymuisi.

Muzikos mokykloje, formuojant individualų muzikavimo mokymo turinį, svarbus veiksnys, darantis įtaką turiniui, yra mokinio turimi gebėjimai ir jo patirtis. Pedagogai buvo paklausti, kiek mokinio gebėjimai turi reikšmę mokinių pažinimui, kaip gebėjimai yra siejami su savivaldžio ugdymosi galimybėmis, kokią reikšmę gebėjimai teikia mokymosi procesui (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. **Mokinių gebėjimų reikšmingumas**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Svarbu mokymuisi	<i>Mokymosi turiniui formuoti</i>	9
	<i>Mokymosi proceso organizavimui</i>	3
	<i>Teoriškai svarbus</i>	2
Svarbu mokiniui	<i>Skatinimui veikti</i>	2
	<i>Motyvacijai skatinti</i>	2

Kategorija **Svarbu mokymuisi**. Mokymasis muzikuoti pasirinktu instrumentu (balsas taip pat yra instrumentas) muzikos mokykloje grindžiamas kiekvieno mokinio individualiais gebėjimais. Gali būti, kad mokiniai, esantys toje pačioje muzikavimo klasėje gali mokytis atlikti skirtingo sudėtingumo muzikinius kūrinius. Žinoma, tai neliečia teorinių dalykų (solfedžio, muzikos istorijos dalykų). Pagal pateiktus atsakymus, galima daryti prielaidą, kad dėmesys individualiems mokinio gebėjimams sudaro galimybes individualizuoti mokymąsi, nes „<...> *ugdymo procesas, turinys yra konstruojamas atsižvelgiant į kiekvieno mokinio skirtingus gebėjimus, jais yra remiamasi, nes kiekvienas mokiny yra skirtingas* <...>“ (S1), „<...> *todėl visada mokymo(si) turinys yra individualus kiekvienam mokiniui, atsižvelgiant į jo sugebėjimus* <...>“ (S4), bet neakcentuojamas mokinio atsakomybės prisiėmimas už savo mokymąsi, todėl negalima teigti, kad yra personalizuojamas. Atsižvelgiant į mokinių gebėjimus, sudaromos sąlygos mokytojui geriau pažinti mokinį, o mokiniui pažinti save, taip skatinant jo savivaldumą, numatant sąlygas mokinio augimui „<...> *kuo labiau skirtingi vaikai, tuo platesnis mokymo turinys* <...>“ (S9) „<...> *pagal skirtingus gebėjimus yra skiriami skirtingo sudėtingumo kūriniai* <...>“ (13), bet tiriamieji nepateikia konkrečių veiksnių, kaip, pasitelkiant skirtingus mokinių gebėjimus, galėtų įgalinti mokinio savivaldumą.

Buvo pateikti atsakymai – „<...> *turi prisitaikyti prie mokinio sugebėjimų* <...>“ (S2); „<...> *tai turi svarbią reikšmę* <...>“ (S7), kurie išreiškia nuomonę, kad pedagogai tai laiko savaime suprantamu dalyku, nepateikdami iliustruojančių veiklos pavyzdžių, kaip tai atsiliepia mokinio įgalinimui veikti. Daroma prielaida, kad dalis informantų neįžvelgia gebėjimų reikšmės ar tam neteikia didesnio dėmesio. Informantai pateikė atsakymus, kuo gebėjimai yra reikšmingi ugdymo procese: „<...> *pagal tai keliami tikslai* <...>“ (S8); „<...> *daro įtaką mokymosi proceso intensyvumui* <...>“ (S8). Daroma prielaida, kad mokinių gebėjimų pažinimas, jų reikšmė panaudojama intensyvinant mokymosi procesą, vadinasi, tai stiprina mokinių pasitikėjimą savo jėgomis.

Kategorija **Svarbu mokiniui**. Pedagogų atsakymuose išreikšta nuomonė, reikšminga mokinių gebėjimų aktualizavimui, motyvacijos skatinimui atsispindi pedagogo veikloje: „<...> *skatinu moksleivius turinčius mažiau gebėjimų – mokytis* <...>“ (S14). Pedagogai mokinių gebėjimus laiko reikšmingu veiksniumi, siekiant mokinio ūgties ir teigia atkreipiantys dėmesį, kad „<...> *jis neprarastų motyvacijos ir tuo pačiu palaipsniui tobulėtų* <...>“ (S15).

Apibendrinant galima teigti, kad išryškėja personalizuoto ugdymosi raiškos tendencijos mokymosi procese, nes pagal skirtingus mokinių gebėjimus organizuojamas mokymosi procesas, skiriamas dėmesys mokinių pažinimui ir jis siejamas su mokinių skatinimu tobulėti ir siekti mokinių

ūgties, bet nėra išreiškiama nuostata, kad personalizavimas būtų siejamas su skatinimu prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi.

Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinių – tai ne tik keitimasis informacija, bet ir praktinis ryšys, abipusė sąveika, užtikrinanti gerą emocinį mokymosi foną, turingas veiksenas; santykiai, grįsti dialogiškumu, lygiavertiškumu, bendradarbiavimu reikšmingai praturtina ir papildo edukacinę sąveiką, kuri gali sudaryti palankias sąlygas skleisti mokinių gebėjimams. Siekiant organizuoti savivaldį mokymąsi, ugdymo(si) procese reikia siekti santykių, įgalinančių formuoti kokybiškai sąveikai, todėl pedagogai buvo paprašyti įvardinti, ką norėtų keisti savo santykiuose su mokiniais ir kokią naudą iš tų pokyčių galėtų pajusti (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Poreikis keisti santykius tarp ugdytojo ir ugdytinio

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio	<i>Dialogas</i>	1
	<i>Bendradarbiavimas</i>	2
	<i>Pasitikėjimas</i>	6
	<i>Nuoširdus bendravimas</i>	2
	<i>Artumas</i>	3
	<i>Lygiavertiškumas</i>	4
	<i>Drąsa klausti ar pasisakyti</i>	2
	<i>Atvirumas</i>	5
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	1
	<i>Atsakomybė</i>	4

Kategorija *Santykiai tarp ugdytojo ir ugdytinio*. Yra pateiktų atsakymų, kuriuose nėra įrodymų, kodėl yra svarbūs vieni ar kiti santykiai, kokią naudą galėtų teikti, siekiant mokymosi kokybės, tik išreikšti pageidavimai: „<...> *drąsesnio dialogo* <...>“ (S1); „<...> *noriu gražaus bendradarbiavimo su savo mokiniais* <...>“ (S16); „<...> *norėčiau, kad santykiai būtų nuoširdūs* <...>“ (S12). Kokybiškai sąveikai, kuri skatintų siekį suvokti savo mokymosi prasmę, pedagogai atsakė, kad norėtų sukurti „<...> *pasitikėjimo santykius, kurie sukurtų aktyvų ir prasmingą dalyvavimą muzikuojant* <...>“ (S5). Informantai, pagal pateiktus atsakymus, supranta, kad santykiai gali turėti poveikį, siekiant įvykdyti užsibrėžtus tikslus ir teigia, kad norėtų „<...> *bendrystės, kad mūsų mokymosi ir mokymo tikslai sutaptų, siekiant bendro rezultato* <...>“ (S10). Siekiant įgalinti mokinį mokytis savivaldžiai, pagal pedagogų atsakymus, santykiai tarp ugdymo proceso dalyvių turėtų būti „<...> *asmeniniai santykiai, kurie skatintų motyvaciją mokytis, kad sustiprėtų muzikavimo mokymasis* <...>“ (S5). Pedagogai norėtų su mokiniais turėti „<...>

pasitikėjimo santykius, kurie sukurtų aktyvų ir prasmingą dalyvavimą muzikuojant <...>“ (S5). Daroma prielaida, kad informantai suvokia sąveikos teikiamą įtaką, siekiant mokymosi kokybės, nes teigiama, kad jie pajustų naudą iš santykių pasikeitimo: „<...> artimas ryšys su mokiniais itin svarbus, tai padeda tobulėti tiek man kaip pedagogui, bet ir vaikams siekti gerų pasiekimų mano mokymo srityje <...>“ (S11). Žinant, kiek yra svarbu siekti lygiavertiškumo sąveikoje tarp ugdytojo ir ugdytinio, informantai nepateikė paaiškinimo šio pokyčio svarbos ir daroma prielaida, kad pedagogai nežino į ką orientuoti tokią kaitą, nes išreiškia pageidavimą, kad mokymesi būtų „<...> lygiateisis bendravimo stilius <...>“ (S3); „<...> mokytojas turėtų būti labiau draugas nei suaugęs <...>“ (S9); „<...> mokytojas mokiniui – mokinys mokytojui <...>“ (S14). Siekis ir galimybė mokiniams kelti klausimus yra svarbus lygiavertėje sąveikoje, svarbu pedagogui, siekiančiam kokybiško dialogo ir grįžtamojo ryšio, užtikrinant mokinio aktyvumą, inicijuojant smalsumą, o mokiniui galimybė suvokti mokymosi prasmę ar geriau pažinti save, todėl informantai ir teigia, kad norėtų: „<...> kad mokinys visada galėtų klausiti kas neaišku <...>“ (S10); „<...> nebijotų išsakyti pastabų, jei mano mokymo metodai netinkami ar nepriimtini <...>“ (S11). Pedagogai išsako lūkesčius: „<...> norėčiau didesnio atvirumo iš mokinių pusės <...>“ (S1); „<...> atvirumo apie savo lūkesčius ir tikslus <...>“ (S4), bet nepagrindžia praktinės tokios kaitos svarbos – kodėl atvirumas yra svarbus santykiuose su mokiniais.

Kategorija **Asmens savybės**. Informantai, pateikdami atsakymus, išryškino mokinio savybes, būtinas taikant savivaldį mokymąsi – tai savarankiškumas, kurį įžvelgia kaip problemą, nes pedagogai norėtų „<...> kad mokiniai būtų savarankiškesni. Daugiau dėmesio skirčiau meniniam ugdymui <...>“ (S13). Daroma prielaida, kad šios savybės mokiniams trūksta mokymosi veiklose, o tai nesiderina su siekiu skatinti mokinius mokytis savivaldžiai. Kita svarbi savybė, siejama su savivaldžiai besimokančiuoju yra atsakomybė už savo mokymąsi. Pedagogai šią savybę įprasmina kaip „<...> atsakomybė, pasirenkat vertybes <...>“ (S3) ar „<...> galutinio tikslo siekimas <...>“ (S14), koncentruojantis į rezultatą, bet ne į mokymosi procesą.

Apibendrinant gautą informaciją, galima teigti, kad tiriamieji norėtų pokyčių santykiuose, bet pateikia šabloniškas išvalgas, kuo tie santykių pokyčiai galėtų būtų naudingi, siekiant mokymosi kokybės, siekiant mokinio gebėjimo vadovauti savo mokymosi procesui, juolab, kad pedagogai įvardina, kad norėtų didesnio mokinių savarankiškumo.

Pedagogo vienas iš svarbiausių darbo tikslų turėtų būti mokinio įsitraukimo į ugdymosi procesą strategija, sudaranti sąlygas mokytis savivaldžiai ir padedanti vaikams pasiekti sėkmę. Svarbu įtraukti vaiką į mokymosi procesą ir stengtis, kad tai, ko mokoma, įgalintų mokinį aktyviai veikti.

Savivaldžio mokymosi sistemoje, išsikelto mokymosi tikslo sėkmės numatymas yra suprantamas kaip tam tikras mokymosi rezultatų, mokymosi žingsnių vertinimas. Toks vertinimas labai priklauso nuo gebėjimo prognozuoti būsimus dalinius ar galutinius rezultatus. Sėkmės/nesėkmės kriterijų numatymas yra savivaldžiai besimokančiojo mokymosi planuoti savo mokymąsi dalis. Sėkmės išgyvenimas mokantis – svarbus mokymosi motyvas. Tiriamieji buvo paprašyti papasakoti, kaip jie numato sėkmės kriterijus ir jais vadovaujasi, kiek patys mokiniai aktyviai į tai įtraukiami, kaip mokinių sėkmė siejama su ugdymo(si) tikslais, kiek prie savo sėkmės prisideda patys mokiniai, o kiek mokytojai (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. **Mokymosi sėkmė**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Sėkmė mokiniui	<i>Pasitikėjimas savimi</i>	4
	<i>Iniciatyvumas</i>	4
	<i>Savarankiškumas</i>	4
	<i>Pozityvumas</i>	8
	<i>Pažangumas</i>	2
	<i>Pamokų lankomumas</i>	4
Sėkmė mokytojui	<i>Aktyvus mokinys</i>	4
	<i>Pasiekimai</i>	10
	<i>Bendravimas ir bendradarbiavimas</i>	6
	<i>Dalykinės kompetencijos</i>	6
	<i>Mokinių mokymosi džiaugsmas</i>	3
	<i>Savarankiškumas</i>	1

Kategorija **Sėkmė mokiniui**. Analizuojant informantų pateiktus atsakymus, kokius išskiria požymius, nurodančius mokinio sėkmę, pedagogai įvardina ugdytinio pozityvų nusiteikimą mokymuisi, nusiteikimą dalyvauti mokymo(si) procese, apie džiaugsmą mokantis: „<...> *mokinys su džiaugsmu mokosi* <...>“ (S1); „<...> *jei mokinys groja su malonumu, jaučia pasitenkinimą ir pasididžiavimą tuo, ką daro* <...>“ (S12). Ugdytinio poreikis aktyviai mokytis, siekti savo užsibrėžtų tikslų atsiranda tada, kai jis tikisi patirti ar patiria džiaugsmą tame, ką daro. Kai sekasi mokiniui, pastebima, kad mokinys būna labiau pasitikintis savimi: „<...> *būna įkvėptas naujiems tikslams* <...>“ (S1); „<...> *nori nuolat tobulėti* <...>“ (S5); „<...> *aktyviai išsako nuomonę* <...>“ (S11). Tiriamieji mokinio sėkmę priskiria ir mokinio aktyvumui – „<...> *aktyvus (mokinys)* <...>“ (S3); „<...> *jis aktyviau nori dalyvauti viešoje veikloje* <...>“ (S14). Žinant, kokia svarbi besimokančiojo savybė – savarankiškumas, reikšminga ir savivaldžiam mokymuisi, priimant sprendimus mokantis, pedagogai sėkmę įvardina, kaip mokinių savivaldaus mokymosi prielaidą: „<...> *stengiasi išsiaiškinti savo mokymosi poreikius ir tikslus, planuoja mokymosi laiką,*

įsivertina savo darbą <...>“ (S3); „<...> pats imasi atsakomybės už savo mokymąsi <...>“ (S5), nors tokie atsakymai skamba pakankamai šabloniškai. Mokymosi sėkmę informantai pastebi tada, kai gerėja mokinių rezultatai - „<...> iš gerai atliktų užduočių, mokinio tobulėjimas <...>“ (S13); „<...> geresni mokymosi rezultatai <...>“ (S14) ir net pamokų lankomumas: „<...> kai mokiniai noriai lanko visas muzikos mokykloje jiems vykstančias pamokas <...>“ (S16).

Kategorija **Sėkmė mokytojui**. Pedagogai mokinio sėkmę sieja su mokinio aktyviu dalyvavimu mokymo procese: „<...> aktyviai dalyvauja pamokoje <...>“ (S10), o įvardindami požymius, kurie nusako jų sėkmę, labiausiai pabrėžė mokinio pasiekimus: „<...> matau rezultatus pamokoje <...>“ (S4); „<...> mokytojas mato mokinio progresą <...>“ (S9); „<...> kai mokiniai <...> džiugina laimėjimais <...>“ (S16). Tiriamieji mokinio sėkmę laiko geresnio bendravimo ir bendradarbiavimo motyvu – „<...> vyksta bendradarbiavimas visais lygmenimis <...>“ (S11); „<...> abipusiai geranoriški mokytojo ir mokinio santykiai pamokoje <...>“ (S15). Pedagogai, suprasdami ir matydami mokinio sėkmę, tuo pačiu įsivertina ir save: „<...> jei mokinius sudomina užduotys, jei mokymo metodai ir priemonės rodo aiškius rezultatus <...>“ (S10); „<...> kai teisingai parenku mokiniams programą ir užduotis, kurios juos sudomina <...>“ (S5). Patirdami mokymosi sėkmę, informantų nuomone, mokiniai patiria ir mokymosi džiaugsmą: „<...> pasitenkinimas mokantis <...>“ (S6); „<...> ryškėja mokinio motyvacija ilgalaikiam jo mokymuisi <...>“ (S14). Svarbi asmeninė mokinio savybė savivaldžiai besimokančiajam – mokinio savarankiškumas, kurią pedagogai taip pat įvardina, kaip sėkmę sau, nes „<...> vis mažiau reikia pagalbos mokiniui <...>“ (S6).

Daroma prielaida, kad informantų nuomone, sėkmė labiausiai atliepia mokinio pozityvų emocinį nusiteikimą, mažiau susijusį su mokymosi tikslų įgyvendinimo sėkme, bet vertingą pačiam mokiniui; mokytojai, sėkmę įvardindami, kaip mokinių pasiekimus, nepateikia konkrečių požymių, pagrindžiančių pasiekimų vertę, kaip sėkmė daro įtaką ugdymo tikslams, nėra pateikta atsakymų, įrodymų, kiek į sėkmės kriterijų numatymą yra įtrauktas pats mokinys. Vadinasi, sėkmės kriterijai, organizuojant mokymosi procesą, nėra numatomi, nėra aptariama su mokiniais, ko yra siekiama, orientuojamasi tik į galutinį rezultatą, bet ne į procesą.

„Savo mokymosi šeiminkas“ – tai Geros mokyklos koncepcijoje (2015) įtvirtinta nuostata, deleguojanti mokytojams sudaryti sąlygas mokinius būti atsakingais už savo mokymąsi ir savo pažangą; tai nuostata, kuri realizuojama besimokant savivaldžiai. Interviu dalyviams buvo pasiūlyta pasidalinti savo mintimis apie tai, kaip jie realizuoja šios nuostatos raišką savo veiklose ir kokias gali įvardinti būtinas sąlygas reikštis mokinių atsakomybei už savo mokymąsi (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Mokinys – mokymosi šeiminkas

1.	2.	3.
Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Asmens savybės	<i>Savarankiškumas</i>	2
	<i>Atsakomybė</i>	4
	<i>Pasitikėjimas savimi</i>	4
Įkvėpimas veikti	<i>Galimybė išsikelti tikslus</i>	2
	<i>Galimybė planuoti</i>	4
	<i>Pasirinkimo laisvė</i>	6
	<i>Reflektavimas</i>	1
	<i>Įsivertinimas</i>	1
Mokytojo kompetencija	<i>Įkvėpimas</i>	2
	<i>Dialogas</i>	8

Kategorija *Asmens savybės*. Atsakomybė - savivaldžiai besimokančiojo savybė, kurią pedagogai pasitelkia mokinio įgalinimui: „<...> **leisti** mokiniui **nebijoti pačiam priimti tam tikrus sprendimus** (aš – drąsus) <...>“ (S14). Savivaldis mokymasis remiasi mokinio savarankiškumu, jo gebėjimu imtis iniciatyvos, planuoti mokymąsi, kelti tikslus ir juos stengtis įgyvendinti, ieškoti sprendimų ar pagalbos, bet pedagogai ją sieja ir su veiklomis, nesusijusiomis su mokymusi „<...> kad mokiniai **patys pasiruoštų repeticijoms** <...>, **po repeticijos vėl taip pat viską sudėliotų į vietas** <...>“ (S16), bet suvokia, kad savarankiškumas skleidžiasi ir tada „<...> **kai mokinys tobulėja atlikdamas užduotas užduotis, pats noriai suranda sau patinkančios medžiagos papildomai, siekia daugiau išmokti** <...>“ (S13), vadinasi, galima daryti prielaidą, kad pedagogai supranta savarankiškumo teikiamą naudą, siekiant pažangos ir kokybės. Informantai, įvardindami savo veiklas, kaip jie leidžia savo mokiniams valdyti savo mokymąsi, skatina mokinius pasitikėti savimi, pateikia atsakymą: „<...> **nuteikti mokinius pasitikėti savimi** <...>“ (S7).

Kategorija *Įkvėpimas veikti*. Pedagogai, pateikdami atsakymą, kaip jie skatina mokinius būti savo mokymosi šeiminkais, teigia, kad „**skatinu išsikelti sau tikslus** <...>“ (S1); „<...> **skatinu susidaryti mokymosi planą** <...>“ (S1); „<...> **moksleiviams leidžiu atlikti užduotis per jų pasirinktą laiką** <...>“ (S10) – tai pabrėžia siekį taikyti, nors ir fragmentiškai, savivaldžio mokymosi etapus. Mokiniais sudaromos sąlygos rinktis - „<...> **kai renkamės programą leidžiu vaikui išsirinkti kūrinį iš kelių pasiūlytų** <...>“ (S2); „<...> **leidžiu pasirinkti kūrinius pagal jų skonį** <...>“ (S12), bet laisvė savivaldžiam mokymesi turi koreliuoti ir su atsakomybės skatinimu. Pedagogai, išreiškdami mokinio gebėjimą vadovauti savo mokymuisi, teigia, kad tokie mokiniai reflektuoja „<...> **analizuoja savo rezultatus ir priima sprendimus tobulėjimui pasirinkdami sunkesnius kūrinius** <...>“ (S5). Organizuodami mokymosi procesą, pedagogai teigia, kad „<...> **skatinu išsikelti sau tikslus, o taip pat juos ir įvykdyti ir įsivertinti** <...>“ (S1), vadinasi, daroma

prielaida, kad yra siekiama mokinio gebėjimo vadovauti savo mokymosi procesui, nors ir nenuosekliai, nesiejant su kitais savivaldžio mokymosi sistemos elementais.

Kategorija **Mokytojo kompetencija**. Sėkmingo mokinių mokymosi prielaida – pedagogo sugebėjimas išvelgti mokinių mokymosi motyvus, įvertinti jų lygį ir mokėti įvairiais būdais, poveikiais juos stiprinti ir plėsti. Teigiamas stimuliavimas – pritarimas, pagyrimas, padaršinimas – stiprina, įkvėpia pasitikėjimą savimi, skatina prisiimti atsakomybę: „<...> **stengiuosi padaršindama imtis naujų užduočių** <...>“ (S1); „<...> **motyvuuju ir skatinu siekti rezultato savarankiškai, skatindama ir pagirdama** <...>“ (S8). Siekiant, kad mokiniai pasijustų savo mokymosi šeiminkais, turi vykti bendradarbiavimas, mokymas, grįstas dialogu, skatinantis mokinio saviraišką ir jo paties „AŠ“ skleidimąsi. Pedagogai pagrindžia tai įvardindami, kokių tarpusavio santykių reiktų, kad būtų atiduodama iniciatyva mokiniams: „<...> **nuoširdi ir tikslinga mokytojo ir mokinio komunikacija** <...>“ (S3); „<...> **reikia daugiau susikalbėjimo su mokytoju, kad mokiniai galėtų ir norėtų išreikšti savo nuomonę** <...>“ (S4); „<...> **mokiniai ir mokytojai turi susitarti dėl bendrų taisyklių** <...>“ (S10).

Daroma prielaida, kad mokytojų veiklose nesudaromos sąlygos mokinių įgalinimui būti savo mokymosi šeiminkais, fragmentiškai taikomas savivaldžio mokymosi sistemos etapu įprasminimas, mažai pateikiama savo veiklos pavyzdžių, kuriais pedagogai siekia mokinio įgalinimo vadovauti savo mokymuisi.

Turint tikslą – ugdant atsižvelgti į kiekvieno mokinio poreikius, yra būtina pasiūlyti ugdymo formų ir metodų įvairovę, užtikrinti, kad mokinių pasiekimai būtų įvairiai vertinami.

Pedagogai buvo prašomi pasidalinti savo patirtimi, kokias taiko sėkmingo mokymosi strategijas, siekiant sudaryti mokiniams pademonstruoti tai, ką jie gali, geba geriausiai, koks tų sąlygų turinys dominuoja ir į ką yra orientuojamasi, kaip tai atliepia savivaldžio mokymosi sistemos elementų raišką, ar tai siejasi su savivaldžio besimokančiojo savybėmis ir pasitikėjimo kultūra (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. **Pasiekimų demonstravimas**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Mokytojo veikla	<i>Įvertinimas</i>	2
	<i>Užduočių įvairovė</i>	5
	<i>Įgalinti klausti</i>	1
Reikšminga mokiniui	<i>Gebėjimų unikalumas</i>	2
	<i>Mokymosi džiaugsmas</i>	1
Prasmingos veiklos	<i>Žinių įprasminimas praktikoje</i>	4
	<i>Mokymasis kartu</i>	1

Kategorija **Mokytojo veikla**. Norint kokybiškai įvertinti mokinių pasiekimus, gebėjimus, reikia jiems sudaryti sąlygas tai parodyti. Pedagogai teigia, kad, atsižvelgiant į mokinių gebėjimus yra formuojamas mokymo turinys: „<...> **padėti išsirinkti muzikinius kūrinius, kurie pabrėžtų jų gebėjimus** <...>“ (S1). Kadangi buvo tiriama muzikos mokyklos mokinių galimybes pademonstruoti savo gebėjimus, tai pedagogai atsakė, kad mokiniams sudaroma „<...> **galimybė prisidėti organizuojant koncertinę veiklą** <...>“ (S4), nors tai nėra susiję su mokymusi. Norint, kad mokiniai domėtųsi mokymosi procesu ir jame aktyviai dalyvautų, norėtų demonstruoti savo pasiekimus, vienas iš labai svarbių savivaldžio mokymo(si) tikslų yra išmokyti mokinius ieškoti priežasčių, paaiškinimų, prasmų, t.y., kelti klausimus: „<...> **mokome mokinius kelti klausimus** <...>“ (S3), vadinasi, mokiniai skatinami ieškoti ir problemų sprendimo būdų, taip skatinant mokinių iniciatyvumą. Pedagogai, norėdami pastebėti mokinio sėkmę, siekia įvertinti mokinių „<...> **pagirti mokinį už gerai atliktas užduotis** <...>“ (S15).

Kategorija **Reikšminga mokiniui**. Pirmiausia, norint pastebėti ir leisti pasireikšti mokinių pasiekimams, reikia sudaryti sąlygas: „<...> **mažiau gebėjimų turinčius mokinius integruoti su stipresniais mokiniais, šito neakcentuojant** <...>“ (S14). Tai koreliuojasi ir su savivaldžio mokymosi prielaidomis: kiekvienas besimokantysis yra unikalus savaime, kiekvienas yra galintis, tik galinti savaip, tuo pačiu skatinamas bendradarbiavimas. Nors buvo pasisakymų, akcentuojančių galutinį rezultatą, o ne mokymosi procesą: „<...> **stengiuosi pritaikyti koncertų praktiką prie kiekvieno galimybių** <...>“ (S16). Pedagogai, sudarydami sąlygas parodyti mokiniams savo geriausius rezultatus, pasidžiaugti sėkme, žadina galimybę pajusti emocinį pasitenkinimą, mokymosi džiaugsmą, kuris sudaro prielaidas geresniam savęs vertinimui: „<...> **man patinka vaikams sužadinti norą pajusti emocinį pasitenkinimą - tada vaikai dar geriau atranda savo stipriąsias puses ir tampa savotiškais lyderiais** <...>“ (S11).

Kategorija **Prasmingos veiklos**. Mokytojas, organizuodamas mokymosi procesą, turi sukurti prasmingas veiklas, kad mokiniai savo gebėjimus galėtų įprasminti praktikoje – tai, kas aktualu ir besimokant savivaldžiai – prasmingas mokymasis. Pedagogai savo veikla siekia „<...> **paskatinti juos dalyvauti atviroje pamokoje, konkurse, viešame pasirodyje ar kt.** <...>“ (S1). Savivaldžio mokymosi taikyme yra labai svarbu mokytis visur ir visada, mokytis iš savęs ir iš kitų, todėl pedagogai teigia, kad „<...> **pamokoje stengiuosi įtvirtinti mokinio stipriąsias puses** <...> **prasčiau intonuojantys iš jų mokosi, o stipresni teorijoje dažniau kviečiami prie lentos, tuo būdu jie gali su kitais pasidalinti savo teorijos mokymosi ir užduočių atlikimo strategijomis** <...>“ (S10).

Daroma prielaida, kadangi pedagogų atsakymai menkai pagrįsti praktiniais pavyzdžiais, pedagogai mokinio gebėjimų nepanaudoja įgalinimui siekti savivaldumo, labiau susitelkia į galutinį rezultatą, o ne į patį procesą, kai savivaldžiam mokymesi pedagogai, pastebėdami mokinių

pasiekimus, gali skatinti mokinių išorinę ir vidinę motyvaciją, laiduoti galimybes pasirinkti, sudaryti sąlygas gauti grįžtamąjį ryšį, provokuoti klausyti, suteikti pagalbą ir kt.. Susidaro įspūdis, kad yra skiriamas dėmesys veikloms, skirtoms ne mokymuisi. Atsakymai tik iš dalies pagrindžia savivaldumo siekį.

Pedagogams, ugdytiniams ir jų išsikeltiems ugdymo(si) tikslams įgyvendinti būtina pasitikėjimo kultūra, kuri sudaro prielaidas skatinti mokinio atsakomybę. Tai taikytina ir savivaldžiam mokymesi: teigiamas savęs vertinimas – esminė mokinio puikios savijautos, kūrybiškumo, atsakomybės ugdymo, gero mokymosi ir teigiamo elgesio sąlyga. Pedagogų buvo paprašyta pasidalinti savo mintimis, ar pasitikėjimą laiko reikšmingu, siekiant mokymosi kokybės, kaip tai gali koreliuoti su mokymosi kokybe, su savivaldžiu mokymusi (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. **Pasitikėjimo kultūra**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Dialogo kultūra	<i>Nuoširdus bendravimas</i>	3
	<i>Lygiavertiškumas</i>	5
	<i>Pagarba</i>	4
	<i>Bendarbiavimas</i>	2
Mokytojo veikla	<i>Refleksija</i>	2
	<i>Įgalinimas veikti</i>	6
	<i>Pozityvus vertinimas</i>	8

Kategorija **Dialogo kultūra**. Kaip buvo minėta, esant tarpusavio supratimui, dialogui, artimam bendravimui ir bendradarbiavimui, mokytojas gali organizuoti tokį ugdymą, vedantį mokinių į savistabą, saviugdą, savarankiškumą – į savivaldumą. Pedagogai, skatindami pasitikėjimo kultūrą, stengiasi kiekvienam parodyti dėmesį – „<...> visuomet **randu laiko pabendrauti su kiekvienu mokyklos bendruomenės nariu** <...>“ (S3); „<...> visada **stengiuosi bendrauti ir mokyti draugiškai** <...>“ (S16), bet nepateikia konkrečių įrodymų, ko siekiama draugiškai bendraujant, kaip kuria prielaidas atsakingumui. Tiriamieji teigia, kad įsiklauso į mokinių nuomonę, aptaria būsimas veiklas – laiko juos lygiaverčiais partneriais, kaip ir savivaldžiam mokymesi: „<...> **klausiu jų nuomonės** <...>“ (S1); „<...> galimybę būsimuose pasirodymuose dalyvauti, **aptariu su mokiniais** <...>“ (S1); „<...> **stengiuosi atsižvelgti į mokinio išsakytus norus** <...>“ (S4). Pedagogai deklaruoja, kad puoselėjant pasitikėjimo kultūrą yra svarbu, kaip jie elgiasi su mokiniais, ar laikosi duoto žodžio: „<...> **laikausi nustatytų pažadų, taisyklių bei susitarimų** <...>“ (S3); „<...> **tvirtas ir nuoširdus bendradarbiavimas**<...>“ (S15).

Kategorija **Mokytojo veikla**. Siekiant mokinių mokytis savivaldžiai, reikia ugdytis nuostata, kad refleksija turi būti taikoma kiekviename mokymosi etape, pradedant nuo poreikių identifikavimo, tikslų išsikėlimo, planavimo ir t.t. ir pedagogai tai pripažįsta: „<...> **skatinti vaiką,**

*kad, įgyvendindamas susidarytą planą, nuolat stebėtų savo veiksmus ir vertintų pasiektus rezultatus <...>“ (S13). Tiriamieji mano, kad gali įgalinti mokinį veikti parenkant užduotis pagal vaiko gebėjimus: „<...> **parenku programą pagal mokinio gebėjimus** <...>“ (S8); siekdami pažinti mokinį „<...> **ieškau kiekvieno vaiko stipriųjų pusių ir jomis motyvuuju mokymosi procese** <...>“ (S8). Tikėjimas vaiku, kantrus darbas, paskatinimai, pagyrimai, nedidelės pažangos pastebėjimas suteikia kiekvienam ugdytiniui daugiau pasitikėjimo ir sudaromos sąlygos skleistis ir teigiamiems asmenybės bruožams: „<...> **akcentuoju tai, kas pavyko geriausiai** <...>“ (S9); „<...> **moksleivius giriu, bet įvardinu konkrečius darbus** <...>“ (S10); „<...> **pagiriu vaiką už mažiausią sėkmę** <...>“ (S12). Kaip matyti, didelis dėmesys yra skirtas asmeniniams mokinių gebėjimams, mokinių poreikių patenkinimui, formuojant mokymosi programą, dalyvavimą veiklose. Akcentuojami geri santykiai neinicijuoja siekti kokybės. Sprendžiant iš mokytojų atsakymų, per daug remiamasi asmeniniu bendravimu, paliekant nuošalyje dalykinį. Muzikos mokykloje mokytojai akcentuoja, kad didžiausias sėkmės kriterijus – viešas pasirodymas, bet nėra įvardinama pačios mokinio asmenybės ūgties, nes visumoje labiausiai fokusuojamasi į rezultatą, o ne į patį procesą.*

Apibendrinant pedagogų atsakymus, daroma prielaida, kad pedagogai teoriškai supranta, kad pasitikėjimo kultūra yra svarbus mokymosi proceso kokybės elementas, jos raiška palaikoma dialogu, nuoširdžiu bendravimu, bendradarbiavimu. Nors išreikštas žinojimas, kad yra svarbi refleksija, įgalinimas veikti ir pozityvus vertinimas, pagyrimas, tai dar nerodo, kad pedagogai sudaro sąlygas vaikams priimti svarbius sprendimus, turėti galimybes spręsti ir rizikuoti, kas būdinga savivaldžiam ir personalizuotam mokymuisi. Todėl galima daryti prielaidą, kad pozityvi ugdytinių ir pedagogų sąveika yra daugiau grindžiama pedagogo globa ugdytiniui, jam paliekant patogiąją globojamojo poziciją. Tokiu būdu pasitikėjimas yra suvokiamas be ugdytinio galimybių būti atsakingu, nors, kaip rodo kitų klausimų analizės duomenys, pedagogai žino, kad tai yra reikšminga ir tai įvardina.

Ugdytinių požiūrio į savivaldžio mokymosi raišką formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo procese tyrimo rezultatai ir analizė

Mokiniai buvo paprašyti parašyti teminį rašinį „Aš ir muzikos mokykla“, siekiant sužinoti, kiek jų mokymesi yra savivaldumo, kaip, jų nuomone, juos mokantys pedagogai siekia ugdyti įgūdžius organizuoti patiems savo mokymosi procesą ir būti už jį atsakingiems. Vertinant mokinių požiūrį į savivaldžio mokymosi raišką mokinių ugdymo(si) procese, buvo analizuojami rašiniuose pateikti teiginiai, atspindintys sąveiką tarp ugdytojų ir ugdytinių, mokinių asmenines savybes,

kurios turėtų būti savivaldžiai besimokančiojo savastimi, mokymosi motyvavimo veiksniais, išreiškiančius esminius sąveikos, galinčios įkvėpti mokinį siekti savivaldumo, ir kas kelia motyvaciją mokytis kasdieniniame mokymo(si) procese (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. **Savivaldžio mokymosi raiška ugdytinių rašiniuose**

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius
Bendravimo kultūra	<i>Nuoširdus bendravimas</i>	2
	<i>Drąsa klausti ar pasisakyti</i>	7
	<i>Gebėjimas išklaustyti</i>	6
	<i>Lygiavertiškumas</i>	4
Besimokančiojo savybės	<i>Savarankiškumas</i>	7
	<i>Atsakomybė</i>	10
Motyvacija mokytis	<i>Pripažinimas</i>	8
	<i>Mokytojas</i>	9
	<i>Paskatinimai</i>	5

Kategorija **Bendravimo kultūra**. Edukacinė sąveika, paremta nuoširdžiu bendravimu, sudaro sąlygas mokinio įgalinimui mokytis savivaldžiai, o pats mokymasis yra ne tik žinių teikimas, kiek žinių, įgūdžių atradimas ir tobulinimas kartu veikiant, mokymosi procese siekiant kokybės: „<...> *nuoširdūs santykiai su mokytoju leidžia pasitikėti vienas kitu, skatina dar labiau tobulėti ir domėtis mokomuoju dalyku* <...>“ (M4). Mokinys, besimokydamas savivaldžiai, yra iniciatyvus, smalsus, ieškantis būdų, kaip plėsti savo žinias, sako, kad „<...> *nebijau paklausti, nes žinau, kad man bus atsakyta* <...>“ (M1). Sąveika savivaldžiam mokymesi sudaro sąlygas mokiniams patiems kurti savo mokymąsi, skatina mokinio asmens raidą, įgalina mokinį vadovauti mokymosi procesui, būti mokymosi partneriu, bei siekti kokybės ugdymo procese: „<...> *santykiai su mokytoju mane įkvepia siekti savo tikslų, ugdo atsakingumą, kantrybę* <...>“ (M9). „<...> *mokytoja visada išklauso ir atsižvelgia į mano nuomonę, kartu renkam man kūrinis, pasitariam kas būtų geriau* <...>“ (M12); daroma prielaida, kad sąveika yra paremta lygiavertiškumo principu: „<...> *mokytoja niekad nelaike savęs geresne už mokinius, nežemino manęs už tai, kad kažko nesuprantu, nežinau ar neišmokau, jaučiausi lygiavertė savo mokytojai* <...>“ (M3); „<...> *mokytoja visuomet išklauso ir atsižvelgia į mano nuomonę, padeda ir pataria įvairiose situacijose* <...>“ (M8); ugdymo procese išvelgiamas dialogiškumo principo niuansai - „<...> *išklausys ko tu nori, pasiteiraus ar viskas sekasi* <...>“ (M9).

Kategorija **Besimokančiojo savybės**. Savarankiškumas savivaldžiam mokymesi atsiskleidžia, kai reikia priimti sprendimus, spręsti problemas, pačiam organizuojantis mokymosi

veiklas. Savivaldis mokymasis labiau dera su psichologine žmogaus raida, nes augdamas kiekvienas mokinys siekia savarankiškumo. Mokiniai įvardina, kad turi šią savybę ir ji atsiskleidžia jų mokymesi: „<...> **mokausi visada savarankiškai, jokios išorinės motyvacijos man nereikia, nors jei reikėtų, žinau, kad sulaukčiau jos ir iš artimųjų, ir iš mokytojos <...>**“ (M2); „<...> **savarankiškai tobulinu savo gebėjimus namuose <...>**“ (M3); „<...> **esu pakankamai savarankiška, nes niekada niekas manęs nevertė eiti į muzikos mokyklą, atėjau čia savo noru, todėl pati suprantu, kad turiu groti ir namuose, kad pasiekčiau geresnį rezultatą <...>**“ (M12), bet šią savybę labiau sieja su muzikos mokyklos lankymu, su mokymusi namuose, o ne su organizavimu savo mokymosi proceso - neužfiksuoti mokymosi momentai, kurie leistų manyti, kad mokiniai patys susidaro planus, kaip mokosi, kaip išsikelia tikslus, ar reflektuoja ir ieško priežasčių, kurios paaiškintų vienokių ar kitokių rezultatų galimybes. Besimokančiojo autonomiškumo poreikio pažinimas - tai pripažinimas, kad mokinys yra savo mokymosi šeimininkas, atsakingas už savo mokymąsi: „<...> **mokymosi rezultatai priklauso ne tik nuo mokytojų, bet ir nuo mokinių <...>**“ (M4); „<...> **aš pati esu atsakinga už savo mokymąsi, kiek aš norėsiu ir būsiu pasiryžusi išmolti, tai tiek ir turėsiu <...>**“ (M12) – taip teigia besimokantieji muzikos mokykloje, bet tai labiau deklaratyvinio pobūdžio teiginiai, neatliepiantys pačio mokymosi proceso organizavimosi, nes mokiniai žino ir girdi iš suaugusiųjų, kad jie tokie turi būti, todėl rašiniuose neužsimena apie tai, kaip jų atsakomybė reiškiasi praktikoje.

Kategorija **Motyvacija mokytis**. Savivaldžiam mokymesi yra sudaromos sąlygos patirti mokymosi sėkmę, prisiimti riziką, nebijoti klaidos, pripažįstant kiekvieno mokinio individualumą, sukuriant prielaidas mokymosi motyvacijai kilti iš jų pačių kuriamos prasmės: „<...> **savo sugebėjimus demonstruoju konkursuose, bei koncertuose <...>**“ (M3); „<...> **savo gabumus galiu rodyti per pamokas ir koncertus, į tai tikrai atsivėlgiami ir tai skatina nesustoti <...>**“ (M10). Nors iš dalies tokie pasisakymai prieštarauja minčiai, kad svarbus yra konkrečių įgūdžių, žinių įgijimas – pats mokymosi procesas, įgalinantis mokinį veikti savivaldžiai, o ne galutinis rezultatas. Savivaldžiam mokymesi mokytojas yra mokymosi partneris, padėjėjas, autoritetas – tai patvirtina mokiniai savo rašiniuose: „<...> **susidūriau su žmonėmis, kurie puikiai išmano savo darbą <...>**“ (M1); „<...> **tada man reikėjo motyvacijos ir įkvėpimo nesustoti bei stengtis toliau. Visa tai suteikė muzikos mokykloje mane mokantys mokytojai <...>**“ (M4). Taikant savivaldį mokymąsi didelę reikšmę mokinio įgalinimui turi grįžtamasis ryšys, todėl labai svarbu pastebėti ir padėkoti mokinį ne tik tada, kai yra pasiektas rezultatas, bet ir tada, kaip judama mažais žingsneliais link rezultato ir mokiniai tai akcentuoja: „<...> **didelę įtaką tam turi ir mokytojos pagyrimas ar kūrinio atlikimas prieš auditoriją. <...>**“ (M4); „<...> **ugdo pasitikėjimą savo jėgomis, yra labai smagu siekti tikslo**

kaip *kažkas tai vertina ir džiaugiasi tavo pasiekimais <...>*“ (M9); „<...> kiekvieną kartą, suabejojus savo jėgomis, *gaudavau paskatinimų, kurie buvo labai svarbūs <...>*“ (M11).

Apibendrinant savivaldžio mokymosi raiškos analizę mokinių rašiniuose, galima išvelgti fragmentiškus mokinių savivaldumo požymius, bet dažniausiai stokojama jų praktinio įprasminimo, nuoseklaus metodiško priėjimo; reikalingi įgūdžiai, savivaldžiai besimokančiajam, nėra nuosekliai ugdomi. Mokiniai neišsako konkrečių aplinkybių, sąlygų, kurios būtų nukreiptos į savęs pažinimą, į galimybes prisiimti riziką, nebijoti klaidos, patirti mokymosi sėkmę, gauti pagalbą tiek, kiek reikia. Mokiniai teigia, kad jaučia didelę pagalbą, paramą iš mokytojų pusės, vyrauja dialogiškumas tarp ugdymo proceso dalyvių, bet daroma prielaida, kad daugiau reiškiasi globojimas nei savivaldumui reikšmingų įgūdžių ugdymas.

Pedagogų struktūruotos apklausos duomenų analizė parodė, kad:

1. Stokojama savivaldžio ir personalizuoto mokymosi, kaip vientisos sistemos, suvokimo. Būdingas fragmentiškumas, paremtas teoriniu savivaldžio mokymosi elementų žinojimu, todėl stebima epizodinė atskirų savivaldžio mokymosi elementų praktikos raiška.

2. Sudarant sąlygas mokymosi sėkmei pasiekti, didesnis dėmesys fokusuojamas į pasiekiamą rezultatą nei į patį mokymosi procesą ir jo apmąstymą. Yra įvardintos prasmingos mokiniui mokymosi veiklos: viešas pasirodymas, dalyvavimas atviroje pamokoje ar konkurse, o vaiko galimybės atliepiamos parenkant koncertą pagal jo lygį. Paties mokymosi proceso ar jos dalių, kaip prasmingos veiklos, ugdytiniui raiška labai ribota.

3. Pedagogai įvardina savivaldžiam mokymuisi būdingus elementus, kalbėdami apie galimybių sudarymą mokiniams, kaip tapti savo mokymosi šeimininkais. Tačiau įvardinimas nėra pagrįstas praktinės veiklos iliustracijomis, todėl tikėtina, kad praktikoje šių sąlygų raiška yra komplikauta. Tą patvirtina ir tai, kad mokymas yra individualizuojamas (kai iniciatyva priklauso mokytojui), o ne personalizuojamas, nes pats mokinys lieka sumodeliuoto pagal individualias galias turinio vykdytoju. Tokiu būdu nesuteikiamos mokiniams galimybės prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi, t.y. tapti savo mokymosi šeimininkais.

4. Pozityvi ugdytinių ir pedagogų sąveika, kaip teigia pedagogai, paremta nuoširdžiu bendravimu, lygiavertiškumu, pagarba, bendradarbiavimu. Pastebėta, kad nėra raiškos pasitikėjimo kultūros elementuose, būdinguose savivaldžiam mokymuisi: tikėjime, jog patys ugdytiniai gali priimti svarbius sprendimus, prisiimti galimybes rizikuoti ir valdyti tą riziką ir pan. Todėl galima daryti prielaidą, kad ugdytinių ir pedagogų pozityviai sąveikai yra būdinga pedagogo globos ugdytiniui pozicija, ugdytiniui paliekant patogų globojamojo vaidmenį. Tokiu būdu atsakomybių galių pozicija lieka pedagogo pusėje.

Mokinių rašinių turinio analizė parodė, kad:

5. Tarp pedagogų ir jų mokinių yra geri tarpusavio santykiai, parenti nuoširdžiu bendravimu, bendradarbiavimu, drąsa klausti, pagarba ir pan. Jie įvardina, kad patys yra savarankiški ir atsakingi, tačiau, kaip tai konkrečiai pasireiškia jų veikloje, iliustracijų aptikti nepavyko. Todėl daroma prielaida, kad jie žino, jog tokiais reikia ar yra gerai būti, tačiau su savęs, kaip savivaldžiai besimokančiojo, suvokimu siejama labai epizodiškai.

6. Mokiniai jaučia didelę pagalbą, paramą iš mokytojų pusės, vyrauja dialogiškumas tarp ugdymo proceso dalyvių, bet manytina, kad daugiau būdinga globotinio pozicijai, nei savivaldžiai besimokančiajam, būdingų įgūdžių raiška. Taip pat nepavyko aptikti poreikio rinktis, priimti sprendimus, daryti klaidas, rizikuoti ar panašaus pobūdžio galimybėms reikštis.

Apibendrinamoji išvada

7. Siekiant tobulinti formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybę muzikos mokykloje tikslinga savivaldį mokymąsi taikyti ne epizodiškai, o kaip vieningai veikiančią sistemą. Siekiant sisteminio taikymo, aktualizuojama būtinybė savivaldį mokymąsi įtvirtinti institucinio lygmens dokumentuose.

REKOMENDACIJOS

Remiantis tyrimo rezultatais ir išvadomis, siekiant tobulinti formalųjį švietimą papildančio muzikinio ugdymo proceso kokybę taikant savivaldį mokymąsi, pedagogams galima rekomenduoti:

- kelti kvalifikaciją, siekiant suvokti savivaldaus ir personalizuoto ugdymo esmę ir sistemą, jo įgyvendinimo ugdymo praktikoje ypatybes bei ugdytis nuostata, kad inicijuojant ugdytinių savarankiškumą ir atsakomybę mokymo(si) procese, keičiasi sąveikos su ugdytiniu pobūdis ir taip galima siekti ugdymo kokybės pokyčių;
- ugdymo(si) procese orientotis ne tik į galutinį rezultatą, bet ir į procesą, kuriame būtų galimybės reikštis ugdytinio poreikiams ir galimybėms, atsiskleisti jo mokymosi potencialui;
- ugdymo procese, palaikant mokymosi kultūrą, orientotis į didesnių mokymosi galių suteikimą ugdytiniui, pereiti nuo globos ugdytiniui pozicijų prie sąlygų savivaldžiam mokymuisi sudarymo;
- sudaryti ugdytiniams sąlygas išbandyti savo galias, darant daugiau pasirinkimų, priimant jų mokymuisi svarbius sprendimus, prisiimant riziką ir pan., kas leistų besimokantiejiems daugiau prisiimti atsakomybių už savo sprendimus mokymuisi ir taip jie galėtų daugiau pasijausti savo mokymosi šeiminkais.

Institucijos švietimo administracijos darbuotojams:

- užtikrinti, kad nacionaliniuose švietimą ir ugdymą reglamentuojančiuose dokumentuose

įtvirtintos savivaldžio ir personalizuoto ugdymosi nuostatos būtų atlieptos instituciniuose dokumentuose;

- organizuoti savivaldžio mokymosi sistemas, kaip reikšmingo ugdymo kokybės kaitos veiksnio, diegimą muzikos mokykloje.